

Ondernemerschaponderwijs in het HBO: Een Kansloze Onderneming?

Luc de Krosse
Academie Creatieve Technologie
Paul van Geert
Rijksuniversiteit Groningen
Jos van der Werf
Lectoraat Ondernemen in de zorg
Han van der Meer
Lectoraat Kennisinnovatief ondernemerschap

Aanleiding

Ondernemerschaponderwijs in het HBO heeft de laatste jaren een hoge vlucht genomen (de Krosse, e.a., 2012). En dat is niet zonder reden, want de roep om meer goede ondernemers is momenteel luider dan ooit. Dit stelt het HBO voor een grote uitdaging, namelijk het opleiden van meer en goede ondernemers (de Krosse, e.a., 2010).

Het lijkt een vaststaand gegeven: 'ondernemerschap kan geleerd en gestimuleerd worden door onderwijs en een constructivistische leeromgeving is daartoe het meest geschikte middel' (Gibb, 2005, Lobler, 2006, Kreuger JR, 2009, Coduras, e.a., 2010). De Krosse, e.a. (2012) constateren echter dat er nog vrijwel geen empirisch onderzoek is gedaan naar de effectiviteit van het ondernemerschaponderwijs in het HBO en dat dit onderwijs momenteel weliswaar theory-driven is, maar zeker nog niet evidence-based.

Doelstelling

In dit paper wordt besproken of ondernemerschap inderdaad te leren is en betreft daarmee de beschrijving van een onderzoek naar de effectiviteit van ondernemerschaponderwijs in het HBO. Het doel is om evidence-based uitspraken te kunnen doen over de effectiviteit van ondernemerschaponderwijs in het HBO. De vraag of een meer constructivistische leeromgeving effectiever is dan een meer traditionele leeromgeving zal in vervolgonderzoek aan de orde worden gesteld. De effectiviteit van het ondernemerschaponderwijs wordt in dit onderzoek gemeten aan de hand van een drietal constructen. Dat zijn 'attitude ten aanzien van zelfstandig ondernemerschap', 'veronderstelde haalbaarheid van zelfstandig ondernemerschap' en 'ondernemerschapintentie' (de Krosse, e.a., 2012).

Onderzoeksvragen

De onderzoeksvragen die ten behoeve van dit onderzoek zijn geformuleerd zijn:

- o Heeft het volgen van ondernemerschaponderwijs door studenten in het HBO een positieve invloed op hun attitude (ten aanzien van zelfstandig ondernemerschap)?

- o Heeft het volgen van ondernemerschaponderwijs door studenten in het HBO een positieve invloed op hun veronderstelde haalbaarheid (van zelfstandig ondernemerschap)?
- o Heeft het volgen van ondernemerschaponderwijs door studenten in het HBO een positieve invloed op hun intentie (om zelfstandig ondernemer te worden)?

Hypothesen

Om de drie onderzoeksvragen te kunnen onderzoeken zijn de volgende hypothesen geformuleerd.

Attitude ten aanzien van zelfstandig ondernemerschap

De nulhypothese voor de eerste onderzoeksvraag luidt:

H0: Na het volgen van ondernemerschaponderwijs in het HBO is de attitude ten aanzien van zelfstandig ondernemerschap gelijk gebleven.

De alternatieve hypothese voor de eerste onderzoeksvraag luidt:

H1: Na het volgen van ondernemerschaponderwijs in het HBO is de attitude ten aanzien van zelfstandig ondernemerschap toegenomen.

Veronderstelde haalbaarheid van zelfstandig ondernemerschap

De nulhypothese voor de tweede onderzoeksvraag luidt:

H0: Na het volgen van ondernemerschaponderwijs in het HBO is de veronderstelde haalbaarheid van zelfstandig ondernemerschap gelijk gebleven.

De alternatieve hypothese voor de tweede onderzoeksvraag luidt:

H1: Na het volgen van ondernemerschaponderwijs in het HBO is de veronderstelde haalbaarheid van zelfstandig ondernemerschap toegenomen.

Ondernemerschapintentie

De nulhypothese voor de derde onderzoeksvraag luidt:

H0: Na het volgen van ondernemerschaponderwijs in het HBO is de ondernemerschapintentie gelijk gebleven.

De alternatieve hypothese voor de derde onderzoeksvraag luidt:

H1: Na het volgen van ondernemerschaponderwijs in het HBO is de ondernemerschapintentie toegenomen.

Methode

Voor het toetsen van de gestelde hypothesen is gebruik gemaakt van een vragenlijstonderzoek. De voorgelegde vragenlijst bestond uit 178 vragen en stellingen en bevatte onder meer 17 stellingen waarmee de constructen 'attitude ten aanzien van zelfstandig ondernemerschap', 'veronderstelde haalbaarheid van zelfstandig ondernemerschap' en 'ondernemerschapintentie' zijn gemeten. Voor de antwoordcategorieën is gebruik gemaakt van de volgende Likertschaal:

- 1 = volledig mee oneens
- 2 = grotendeels mee oneens
- 3 = enigszins mee oneens
- 4 = enigszins mee eens
- 5 = grotendeels mee eens
- 6 = volledig mee eens

De vragenlijst is zowel tijdens een voormeting (voorafgaand aan het gevolgde onderwijsprogramma) als een nameting (na afloop van het onderwijsprogramma) gebruikt. Daar waar meer dan 300 studenten van meer dan 20 verschillende onderwijsprogramma's voor ondernemerschaponderwijs van verschillende hogescholen de vragenlijst tijdens de voormeting hebben ingevuld, hebben er hiervan 110 ook de vragenlijst tijdens de nameting ingevuld. De toetsing heeft daarom plaats gevonden op basis van deze 110 ingevulde vragenlijsten. De vragen zijn onder meer geconstrueerd op basis van 'Constructing a TpB Questionnaire: Conceptual and Methodological Considerations' (Ajzen, 2006) en besproken in een deskundigenpanel (leden van de kenniskring KIO van Saxion). Hiermee lijkt de validiteit voldoende geborgd. In een pilotstudie onder 35 HBO-studenten is de vragenlijst getest op duidelijkheid en betrouwbaarheid. Voor het testen van de betrouwbaarheid is ten aanzien van ieder item de Pearson's correlatie berekend uit de antwoorden uit een voormeting en een nameting. Tevens is tijdens de nameting de betrouwbaarheid van de constructen berekend middels de Cronbach's alpha. Onderstaand worden de vragen per construct weergegeven. Hierbij wordt aangegeven hoe groot de Pearson's correlaties (die overigens alle significant zijn) en Cronbach's alpha's zijn als indicatie voor de betrouwbaarheid van de gehanteerde vragen en het daaruit samengestelde construct. Hierbij zijn de negatief geformuleerde stellingen opnieuw tegengesteld gecodeerd.

Attitude ten aanzien van zelfstandig ondernemerschap (Cronbach's Alpha .912)

1. Ik denk dat zelfstandig ondernemerschap mij meer voordelen dan nadelen te bieden heeft (Pearson's r .748)
2. Ik heb een positief oordeel over zelfstandig ondernemerschap (Pearson's r .750)
3. Ik denk dat ik veel plezier kan beleven aan het zelfstandig ondernemerschap (Pearson's r .868)

4. Ik heb positieve verwachtingen over de mogelijke uitkomsten van zelfstandig ondernemerschap (Pearson's r .722)

Veronderstelde haalbaarheid van zelfstandig ondernemerschap (Cronbach's Alpha .832)

1. Ik heb de kennis en de vaardigheden om zelfstandig ondernemer te kunnen worden (Pearson's r .715)
2. Ik heb de mogelijkheden om zelfstandig ondernemer te worden (Pearson's r .734)
3. Het is voor mij haalbaar om zelfstandig ondernemer te worden (Pearson's r .634)
4. Als ik wil dan kan ik zelfstandig ondernemer worden (Pearson's r .802)
5. Ik ben niet in staat om zelfstandig ondernemer te worden (Pearson's r .630)

Ondernemerschapintentie (Cronbach's Alpha .958)

1. Mijn planning is om alleen of met anderen een bedrijf te starten of over te nemen (Pearson's r .880)
2. Ik heb plannen om in de toekomst een bedrijf te starten (Pearson's r .728)
3. Mijn planning is om zelfstandig ondernemer te worden (Pearson's r .919)
4. Ik heb de intentie om zelf of met anderen een bedrijf te starten of over te nemen (Pearson's r .851)
5. Ik heb geen plannen om alleen of met anderen een bedrijf te starten of over te nemen (Pearson's r .660)
6. Ik word liever zelfstandig ondernemer dan werknemer (Pearson's r .861)
7. Ik heb de intentie om zelfstandig ondernemer te worden (Pearson's r .726)
8. Ik word liever werknemer dan zelfstandig ondernemer (Pearson's r .777)

Om vervolgens te toetsen of de gemiddelde scores op de constructvariabelen 'attitude ten aanzien van zelfstandig ondernemerschap', 'veronderstelde haalbaarheid van zelfstandig ondernemerschap' en 'ondernemerschapintentie' van de voormeting en van de nameting van elkaar verschillen, is gebruik gemaakt van gepaarde t-toetsen. De t-waarde wordt hierbij berekend op grond van het verschil tussen de twee gemiddelden (gemiddelde van voormeting en gemiddelde van nameting) en het aantal paren (110).

Resultaten

(samengevatte) resultaten van de drie gepaarde t-toetsen zijn hieronder weergegeven.

Attitude ten aanzien van zelfstandig ondernemerschap

Gemiddelde score voormeting: 19,69

Gemiddelde score nameting: 19,38

$t(109) = 1.161, p < .124$ (eenzijdig getoetst)

Direct is al te zien dat het verschil tussen de gemiddelden zeer klein is waardoor ook de gevonden t-waarde gering is. De kans dat deze t-waarde bij toeval is verkregen is 12,4%. Deze p-waarde is groter dan het significantieniveau van 5% en dus zou er geconcludeerd moeten worden dat er in de populatie geen verschil is in de scores op 'attitude ten aanzien van zelfstandig ondernemerschap' ten gevolge van het volgen van ondernemerschaponderwijs. Ofwel de alternatieve hypothese wordt verworpen ten gunste van de nulhypothese.

Veronderstelde haalbaarheid van zelfstandig ondernemerschap

Gemiddelde score voormeting: 24,54

Gemiddelde score nameting: 19,71

$t(109) = -.557, p < .290$ (eenzijdig getoetst)

Direct is al te zien dat het verschil tussen de gemiddelden zeer klein is waardoor ook de gevonden t-waarde gering is. De kans dat deze t-waarde bij toeval is verkregen is 29.0%. Deze p-waarde is groter dan het significantieniveau van 5% en dus zou er geconcludeerd moeten worden dat er in de populatie geen verschil is in de scores op 'veronderstelde haalbaarheid van zelfstandig ondernemerschap' ten gevolge van het volgen van ondernemerschaponderwijs. Ofwel de alternatieve hypothese wordt verworpen ten gunste van de nulhypothese.

Ondernemerschapintentie

Gemiddelde score voormeting: 37,57

Gemiddelde score nameting: 36,87

$t(109) = 1.005, p < .159$ (eenzijdig getoetst)

Direct is al te zien dat het verschil tussen de gemiddelden zeer klein is waardoor ook de gevonden t-waarde gering is. De kans dat deze t-waarde bij toeval is verkregen is 15,9%. Deze p-waarde is groter dan het significantieniveau van 5% en dus zou er geconcludeerd moeten worden dat er in de populatie geen verschil is in de scores op 'ondernemerschapintentie' ten gevolge van het volgen van ondernemerschaponderwijs. Ofwel de alternatieve hypothese wordt verworpen ten gunste van de nulhypothese.

Conclusie en Discussie

De conclusie is duidelijk: het is op zijn minst niet aannemelijk dat ondernemerschaponderwijs in het HBO effectief is; dat wil zeggen wanneer we deze effectiviteit afmeten aan 'attitude ten aanzien van zelfstandig ondernemerschap', 'veronderstelde haalbaarheid van zelfstandig ondernemerschap' en 'ondernemerschapintentie'. De gevonden resultaten sluiten aan bij de bevindingen van Oosterbeek, e.a. (2008) die een niet-significant effect hebben gevonden voor

ondernemersvaardigheden en zelfs een significant maar negatief effect voor de ondernemerschapintentie. Ook de stelling “In het Nederlandse onderwijs wordt sinds 2000 steeds meer aandacht besteed aan ondernemerschap, maar blijkbaar stimuleren deze ondernemerschaps-programma's studenten nog onvoldoende of te kort” (Praag & Kwik, 2012) spreekt wat dat betreft boekdelen. De vraag die blijft is uiteraard of we dan wel de juiste dingen doen en wanneer deze vraag bevestigend beantwoord zou kunnen worden, of wij de dingen wel op de juiste wijze doen. Ondernemerschaponderwijs in het HBO: een kansloze onderneming?

Referenties

- Ajzen, I. (1991) The theory of planned behavior. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 50, 179-211.
- Ajzen, I. (2006) *Constructing a TpB Questionnaire: Conceptual and Methodological Considerations*, copyright I. Ajzen.
- Coduras Martinez, A., Levie, J., Kelley, D.J., Saemundsson, R.J. & Schott, T. (2010) *A global perspective on Entrepreneurship Education and Training*. Global Entrepreneurship Monitor, special report.
- Gibb, A. (2005) *Towards the Entrepreneurial University*. National Council for Graduate Entrepreneurship, policy paper 003.
- Krosse, L.E.P.T. de, Werf, J.J. van der, Geert, P.L.C. van, Meer, J.D. van der (2010) Investeren in Ondernemerschap, Hoger beroepsonderwijs moet studenten beter voorbereiden op ondernemerschap. *Tijdschrift voor Coaching*, 2, 12-16.
- Krosse, L.E.P.T. de, Werf, J.J. van der, Geert, P.L.C. van, Meer, J.D. van der (2012) Ondernemerschaponderwijs in het HBO: theory-driven of evidence-based?, ter review bij *Tijdschrift voor Hoger Onderwijs* (juni 2012).
- Krueger JR, N.F. (2009) The microfoundations of entrepreneurial learning and...education: the experiential essence of entrepreneurial cognition, In: *Handbook of university-wide entrepreneurship education*. Cheltenham [etc.] : Edward Elgar.
- Lobler, H. (2006) Learning entrepreneurship from a constructivist perspective. *Technology Analysis & Strategic Management*, 18, 19-38.
- Oosterbeek, H., Praag, M., van & IJsselstein, A. (2008) *The impact of entrepreneurship education on entrepreneurship competencies and intentions: an evaluation of the junior achievement student mini-company program*, IZA Discussion Paper.
- Praag, M. van & Kwik, F. (2012) *De stand van het ondernemerschap in Nederland, een internationale vergelijking*. *Entrepreneurship Update*, 12